

I

Donker.

Niet het kille, absolute donker van een cel. Een warme donkerte.
Ik weet niet waar ik ben.

Ik kan me niet bewegen. Hoewel ik geen boeien voel. Geen blinddoek voor mijn ogen. Ik voel helemaal niets. Blind en doof. Ik bespeur alleen een lichte druk op mijn huid, niet eens onaangenaam. Iets van golven.

Ik wil een arm bewegen, maar het is alsof het bevel niet aankomt. Alsof ik helemaal geen arm heb.

Ik weet dat ik twee armen heb. Slechts één hand, maar twee armen. Waarom voel ik ze dan niet?

Enerzijds ben ik bij bewustzijn.

Anderzijds gehoorzaamt mijn lichaam me niet.

Ik weet niet hoelang deze toestand al duurt. Er is niets waaraan de tijd valt af te meten. Hoelang ben ik hier al?

Waar is 'hier'?

Ben ik geraakt door een kogel? Het is oorlog.

Maar ik heb geen pijn. Het is onlogisch om aan te nemen dat ik een wond niet zou voelen. Pijn is de enige constante waar je van op aan kunt.

Of is die gevoelloosheid een symptoom? Waarvan?

Onze wetenschappers – ik heb dat altijd bijgehouden – zoeken voor de gewonden in de veldhospitelen naar middelen die compleet gevoelloos maken. Misschien hebben ze me met zoiets verdoofd.

Maar zou ik dan zo helder kunnen denken?

Het valt niet met elkaar te rijmen.

Ik weet niet eens of ik lig. Of sta. Of zweef. Ook daar heb ik geen gevoel meer voor.

Ik ben moe. Tenminste één gevoel dat ik duidelijk herken.

Moe.

2

Ik heb een minuut geslapen. Een week. Ik ben wakker geworden met het besef dat ik gevangen moet zitten.

De kans dat ze me zouden pakken, was nooit helemaal uit te sluiten. Toen ik Andersen werd, besloot Andersen te worden, waren ze nog maar tien kilometer verwijderd. Ik was voorbereid, perfect vervalste papieren en een perfect bedacht levensverhaal. Ik heb aan alles gedacht.

Je moet altijd vooruitdenken.

Al toen ik mijn linkerhand toch nog moest laten afzetten, jaren na de schotwond, na jaren van pijn, hield ik er al rekening mee. Ik zorgde dat niemand iets over de amputatie te weten kwam. In geen enkel dossier over mij, door wie het ook is opgesteld, staat er iets over. Dat ik altijd handschoenen droeg, paste bij mijn beroep. Als ze me zoeken, zoeken ze een man met twee handen.

Andersen heeft er maar één.

Toch moet ik in hun netten verstrikt zijn geraakt. Al kan ik me niet herinneren hoe.

Van daarvoor weet ik alles. Van daarna weet ik niets.

Mijn herinnering is afgekapt, een scherpe rand en daarna niets meer. Niet eens een gat dat in elk geval verteld zou hebben: hier is iets geweest. Hier is een boom platgewalst, een huis opgeblazen. Waar het niets het spoor van iets zou zijn.

Niet eens een leegte.

Ik ga de deur uit, ik heb een bruine ribbroek aan en plumpe schoenen die me te groot zijn. Iemand heeft ze me cadeau gedaan, heb ik bedacht, toen ik bij hem om een stuk brood bedelde. Iemand had medelijden met me, heb ik bedacht. Mijn jas ruikt muf, alsof hij lang in een kist of op een zolder heeft gelegen. Ook daar heb ik aan gedacht. Op mijn kortgeschoren haar draag ik een pet. Zonder klep, zoals boeren die opzetten om bij het melken met hun hoofd tegen de flank van de koe te kunnen leunen. Aan een touwtje om mijn nek hangt een zakje met mijn papieren. Ik weet de naam die ik op de papieren heb geschreven. Ik weet alles.

Andersen.

Ik heb besloten Andersen te zijn.

Ik ben Andersen en ik ga de deur uit.

En daarna: niets.

3

Van daarvoor weet ik alles. Een goed geheugen hoort bij mijn beroep. Ik ben niets vergeten.

Jeugdherinneringen. Ouders. School. Alles is er nog.

Ik kan het klaslokaal beschrijven. De banken met de inktpotten, die op maandagochtend altijd waren bijgevuld. Het kruisbeeld waarop Jezus ontbrak, een kwajongensstreek of een religieus conflict. De schoolplaten die uit de lerarenkamer werden gehaald, aan de stang werden vastgeklikt en dan omlaag werden getrokken als een rolgordijn. Europa. Dieren in Afrika. De veldtochten van Alexander de Grote. Driedriedrie, bij Issos is het herrie.

Ik weet alles nog. Ik kan ze allemaal nog opnoemen. Udo Herges, de slagertzoon met de dikke boterhammen, die hij met niemand deelde. Konrad Villmow, die Conny werd genoemd. Walter Haarmann, een naam waar we pas grappen over maakten toen we elkaar jaren later weer tegenkwamen. Holger Piesker met de blauwe plekken. Hij wilde

nooit toegeven dat zijn vader hem sloeg. Maar het waren sporen van klappen. Daar weet ik alles van. Ludger Diestelhorst. Of Lothar? Nee, Ludger. Mijn geheugen werkt goed. Ik weet ze nog allemaal, allemaal, allemaal. De klasgenoten en de leraren.

Allemaal.

Hij heette Beutlin, Horst-Friedrich Beutlin, en hij was op het gymnasium leraar wiskunde, aspirant-leraar, geen echte. We hadden dat ontdekt en lieten het hem voelen. Een Spaans rietje alleen geeft nog geen gezag. Je moet ook bereid zijn het te gebruiken. Je moet de zekerheid uitstralen dat je het zult gebruiken.

Beutlin had een slappe kin. Dat weet ik ook nog.

Ik kan elk detail beschrijven, elke geur, elke smaak. De melk is zuur en mijn moeder zegt: 'Die drinken we gewoon op. We kunnen het ons niet veroorloven iets weg te gooien.' Mijn vader, die altijd het goede voorbeeld wilde geven, nam een grote slok en probeerde een gezicht te trekken alsof het hem goed had gesmaakt. Die dag heb ik voor het eerst begrepen dat ook ouders liegen.

Alle mensen liegen.

Mijn vader likte toen niet zijn snor af, wat hij anders altijd deed, maar waste zijn gezicht onder de kraan in de keuken. Daarmee veraadde hij zich. Ik weet het nog goed. Ik weet het nog heel goed.

Alles. Het eindexamen. Het uniform.

Mijn beroep.

Tot het punt...

Een deel van me is zo onherroepelijk verdwenen dat niet eens het gevoel is achtergebleven dat er ooit iets geweest moet zijn. Alsof er achter die deur geen wereld was. Ik ben mezelf kwijtgeraakt.

Als een film breekt, weten de personages op het celluloid dan hoe hun verhaal verdergegaan zou zijn?

Waarom, waarom, waarom gehoorzaamt mijn lichaam me niet?

Een nachtmerrie zou een logische verklaring zijn. Maar zou je je in je droom afvragen of je droomt? Moet je niet eerst wakker worden om die vraag te kunnen stellen? Maar als ik wakker ben...

Je kunt in 'als' en 'maar' verstrikt raken als in een net.

Ben ik dood?

Ik mag geen enkele mogelijkheid buiten beschouwing laten, ook die niet. Het zou kunnen dat ik ben doodgeschoten op het moment dat ik die deur uitliep. Dat zou verklaren waarom mijn geheugen precies op dat moment ophoudt.

Er zijn geen gegevens over hoe de dood van binnenuit aanvoelt. Misschien denk je daarna gewoon door. Misschien moet je daarna gewoon doorgaan met denken. Misschien zijn het die gedachten die als vagevuur worden aangeduid. Dan zou onsterfelijkheid een straf zijn.

Het is allemaal mogelijk, maar het overtuigt me niet. Ik heb de overgang van leven naar dood vaak genoeg gadeslagen en die leek altijd iets definitiefs te hebben. De gezichten veranderen fundamenteel. Met een beetje ervaring kun je dat herkennen nog voordat ome dokter zijn stethoscoop pakt om te kijken of hij met een spuitje een handje moet helpen. Eén keer is het me overkomen dat iemand in de lijkenkamer weer wakker werd, tot grote schrik van degenen die de volgende brachten. Maar ook hij wist over de tijd dat hij dood was geweest niets te vertellen wat de moeite waard was.

Als ik dood zou zijn – ik denk het niet, ik neem het alleen theoretisch in overweging –, als mijn lichaam was gestorven, doodgeschoten of op een andere manier vernietigd, en ik zou toch nog steeds weten wie ik ben geweest, zou dat betekenen dat het geheugen van de mens onafhankelijk van de toestand van zijn cellen bestaat.

Als je consequent doordenkt.

Heeft ieder mens een geheugen of heeft ieder geheugen een mens?
Of bestaat er zoiets als een ziel?

Ik heb er nooit in geloofd. Ik beschouw het als een hulpmiddel waarmee de mensen de werkelijkheid willen verdringen. ‘Ziel’, ‘onsterfelijkheid’, ‘gerechtigheid’. Ik heb altijd alleen geloofd in dingen die je kunt aanraken.

Wie dood is, is dood.

Ik ben niet dood.

5

Golven. Ja, ik voel golven.

Toen ik Andersen werd, was de zee ver weg. Waarom zouden ze me in mijn toestand op een boot hebben gezet? Waar zouden ze me naartoe brengen?

Kleine, nauwelijks waarneembare golven. Een boot die in de haven ligt?

In welke?

En als het zo is: waarom vaart die boot dan niet weg? Waar wachten ze op?

Ik sta bekend als iemand die antwoorden weet los te krijgen. Nu weet ik niet welke vragen ik moet stellen.

‘In het duister tasten’ noemen ze dat. Maar het duister is tenminste niet niets.

Het heeft geen zin conclusies te willen trekken als je de premissen niet kent. Er is te veel wat ik niet begrijp. Daar hebben ze wel voor gezorgd. Wie ze ook zijn. Wie me ook in deze situatie heeft gebracht.

Het is een methode die ik niet ken. Hoewel het principe me natuurlijk duidelijk is. Als je iemand van zijn zintuigen berooft, verliest hij vroeg of laat de controle. Een bruikbare techniek als je genoeg tijd hebt. Als er haast bij is, dan is geweld beter. Een mens kan niet veel pijn verdragen en de voorstelling ervan nog minder. ‘Het zijn niet de

dingen zelf die ons verontrusten, maar de voorstelling die we van de dingen hebben.’ Wie heeft dat gezegd?

De naam wil me niet te binnen schieten.

Ze moeten me iets ingespoten hebben.

In elk geval moet ik ervan uitgaan dat ik gevangengenomen ben. Wat niet wil zeggen dat ze weten wie ik ben. Zoals de oorlog ervoor staat, zullen er veel in dezelfde situatie zitten.

Ik ben Andersen.

Naam, geboortedatum, rang, registratienummer.

Andersen. Andersen. Andersen. Er was nooit iemand anders. Ik ben altijd Andersen geweest.

Andersen. Andersen. Andersen.

Ik voel golven. Ik weet heel zeker dat het golven zijn.

Bijna zeker.

Dat zou betekenen...

Stop.

6

Je gedachten niet de vrije loop laten. Dan rennen ze naar de plek waar de angst zit. Je hoofd op een andere manier bezighouden. Anders neemt de paniek bezit van je hersens en ben je verloren.

Je geest bezighouden. Jezelf een opdracht geven en die uitvoeren.

Termen die met de scheepvaart te maken hebben.

Alfabetisch.

Aanlegplaats.

Bakboord.

Charteren.

Deinen.

Epictetus. Dat was de naam. Het was Epictetus die zei...

Termen uit de scheepvaart.

Eb.

Ferry.

Waarom schiet me geen woord met een G te binnen?

Gevangenis.

De verkeerde richting. De gevangenis op een schip heet *brig*. Brig begint met een B. Ik heb een G nodig. Een G.

Blind en doof. Maar mijn verstand werkt zoals ik wil.

Galjoen. Gangway. Grootzeil.

Hek.

Als ik me op het ritme van de golven concentreer, kan ik ze gebruiken om de tijd te meten. Als de minuten uitzetten en krimpen, verlies je je oriëntatie. Ze willen dat ik mijn oriëntatie verlies. Maar ik ben sterker dan zij. Ervarener.

Hek.

Inschepen.

Jol.

Kalfateren.

Ik weet niet wat kalfateren betekent. Heb ik het nooit geweten of ben ik het vergeten? Lost mijn geheugen op?

Dat zou een verklaring zijn. Eerst vergeet je wat er kortgeleden is gebeurd en dan, gaandeweg...

Scheepvaart.

Kalfateren.

Labskous.

Maat.

Je kunt de tijd ook afmeten aan je eigen ademhaling.

Nu pas valt het me op dat ik geen adem haal. Het zou me bang moeten maken. Maar het maakt me niet bang. Waarom niet?

Ik moet me op het verhoor voorbereiden. Er komt altijd een verhoor. Ze zullen denken dat ze me murw hebben gemaakt, maar ik ben ervarener dan zij.

De cruciale dingen moeten helemaal vanzelf komen. ‘Als ik jullie midden in de nacht wakker maak,’ zei Beutlin, ‘moeten jullie de binomiale formule voor me kunnen opzeggen.’ We lachten hem uit, zoals we hem altijd uitlachten, maar hij had gelijk.

Ik heet Andersen. Andersen. Andersen.

Ik heb nooit iemand gekend die Andersen heette. Behalve de sprookjesverteller natuurlijk. *De nieuwe kleren van de keizer*. Hij loopt naakt door de straten en de mensen zien de kleren die hij niet aanheeft.

Het is de houding die overtuigt. Of verraadt. Als iemand probeert de held uit te hangen, terwijl hij siddert van angst, weet ik al dat hij schuldig is. Het is dan alleen een kwestie van tijd.

Ik heb me voorgenomen als Andersen opgelucht te doen. Niet onderdanig, dat is de verkeerde toon, die je bij verhoren maar al te vaak meemaakt en die meteen verdacht is. Opgelucht dat het voorbij is. Een beetje verward. De houding van een kleine man die met de grote tijden geen raad weet. Bij wie na een verwonding de linkerhand moest worden geamputeerd.

Als ze naar mijn familie vragen, barst ik in tranen uit.

Mochten ze gaan speuren – ze zullen het niet doen, anders heb ik iets verkeerd gedaan –, maar mochten ze het doen, dan zullen ze op een lijst met slachtoffers van een bombardement de naam van een verloofde vinden. Friederike Mühlenbach. Geboren op 23 oktober. Katholiek. Voor haar laatste verjaardag heb ik haar een zilveren kruisje gestuurd. Afgepakt van een dode. Zulke details zijn belangrijk. Ik weet alles wat Andersen zou weten, als Andersen bestond.

In het dorp waar Andersen ter wereld kwam – dorpen zijn beter dan steden –, is het kerkelijk register samen met de kerk verbrand. Ik heb de plaats erop uitgezocht. Ik heb aan alles gedacht. Zelfs als ze me martelen...

Dat is mijn zwakke punt: ik weet te veel over de mogelijkheden die je hebt. Wat je met een bezemsteel kunt doen. Met een elektrische kabel. Met een mes.

Van messen weet ik evenveel als een schilder van kwasten. Het scherpste lemmet is niet altijd het beste. Een scheur kan nuttiger zijn dan een snee. De beste resultaten heb ik bereikt met een ouderwets scheermesje. Als je iemands oorlelletje afsnijdt, gelooft hij dat je ook niet terug zult schrikken voor zijn hals.

Niet aan denken.

8

Ze kunnen niet weten wie ik ben. Het is onmogelijk. Daarvoor heb ik me te goed voorbereid.

Maar als het toch zo zou zijn, als ze me door een of ander toeval hebben herkend, als ze weten wie ik ben, als ze me hebben bestudeerd, met al mijn zwakheden, dan hadden ze geen doeltreffender middel kunnen bedenken om me te laten lijden dan deze hulpeloosheid.

Daar heb ik nooit tegen gekund.

Als klein kind moest ik vanwege een koortsaanval een keer in een koud nat laken worden gewikkeld. Ik moet me daar zo hevig tegen hebben verzet dat de dure stof naderhand gescheurd was. Mijn moeder heeft me dat verhaal steeds weer verteld. 'Je was toen al een stijfkop,' zei ze elke keer. En: 'Je hield niet van kou.' Zelf kan ik me die gebeurtenis niet herinneren, maar ik ben er vast van overtuigd dat het niet de kou was waar ik niet tegen kon. Het was de van buitenaf opgelegde onbeweeglijkheid. Ik heb altijd een hekel gehad aan die toestand.

Elke vorm van beklemming stoort me. Het is iets heel anders dan de ziekelijke angst voor opgesloten-zijn die je soms aantreft bij mensen die onder de grond of op het slagveld bedolven zijn geraakt. Bij mij heeft dat niets met een ziekte te maken. Ik hou er gewoon niet van.